

SO'Z TARKIBINI O'RGANISHDA LEKSIK MASHQLARNI TASHKIL ETISH.

Atamurodova Qunduzoy Abdug'aniyena

*Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
ona tili o'qitish metodikasi fani o'qituvchisi*

Nazirova Elinur Qarshiyevna

*Denov tadbirkorlik va pedagogika
Instituti boshlang'ich ta'lim yo'nalishi*

3-bosqich talabasi

Telefon raqami: +998971766525

Annotatsiya: Boshlang'ich sinflarda mavzuga oid leksik mashqlar bajarish orqali yangi bilimni berish. Grammatik tushunchalarda ham, boshqa tushunchalar kabi, hodisalarning muhim belgilari umumlashtirilgan holda aks ettiriladi. O'quvchilarga turli mashqlar orqali mavzuga oid vazifalar bajartirish. Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda ona tilini o'qitishda orfografik malakalarni shakllantirish to'g'risida fikr yuritiladi. Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarga bilim berishda orfografik malakalarni shakllantirish yuzasidan metodik tavsiyalar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: so'z tarkibini leksik ma'no, grammatik, til, mashqa, ot, sifat, olmosh, qo'shimcha, o'zakdosh so'zlar, orfografiya, imlo, orfografik malaka, imloviy malaka, morfemik tarkib, ko'chirib yozuv, diktant, ta'limiy diktant, tekshiruv diktant, saylanma diktant, erkin diktant, rasm diktant.

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'quvchilarga grammatik tushunchalarni o'rgatib borishning maqsad va vazifalari Boshlang'ich sinflarda morfologiyadan «ot», «sifat», «son», «fe'l», «olmosh» tushunchalarini; sintaksisdan «gap», «ega», «kesim», «ikkinchi darajali bo'lak», «uyushiq bo'lak, undalma» tushunchalarini; so'z yasalishidan «o'zak», «qo'shimcha», «o'zakdosh so'zlar» kabi tushunchalarni shakllantirish ustida ish olib boriladi. O'qituvchi tushunchalarni shakllantirish jarayonini boshqarish, o'quvchilar aqliy faoliyatini to'g'ri tashkil etish uchun u tushuncha nimaligini, tushunchani bilib olish jarayonining xususiyatlarini, tushunchani o'zlashtirish qanday sharoitda natijaliroq bo'lishini ko'z oldga aniq keltirishi lozim. Boshlang'ich sinf o'quvchilari ona tili darslarida ongli va savodli yozishga o'rganadilar, og'zaki va yozma nutqning qonun qoidalarini egallaydilar. O'qituvchi imloviy malakaning psixologik tabiatidan kelib chiqib, kichik yoshdagi o'quvchilarda imloga oid malakani shakllantirish ustida ishlash metodikasini belgilaydi. Imloviy malaka maxsus nutq malakasidir. To'g'ri yozuv – maxsus nutq faoliyati; yozuv ham murakkab harakat bo'lib, uning asosida nutq yotadi. Imloviy malaka nutq faoliyatining komponenti sifatida gapni sintaktik jihatdan to'g'ri tuzish, so'zni uslubiy aniq qo'llashni ham o'z ichiga oladi. Grammatik-orfografik va leksik-orfografik tahlilda orfografiyaning grammatika va leksika bilan bog'lanishi, ko'chirib yozuv va diktantda o'quvchilar faoliyatini belgilaydigan omillar, xususan, ko'chirib yozuvda ko'ruv va qo'l

harakati uquvi, diktantda eshituv uquvi hisobga olinadi. Ko'chirib yozuv ko'rib idrok qilingan so'z, gap va matni yozma shaklda ifodalashdir. Boshlang'ich sinflarda husnixat va imlo qoidalariga rioya qilib, tuzatishlarga yo'l qo'ymay va tartibli, harflarni tushirib qoldirmay, o'rnini almashtirmay, tinish belgilarini to'g'ri qo'llab ko'chirib yozuv ko'nikmasi shakllantirilishi kerak. O'quvchilarda bu ko'nikmani hosil qilish maqsadida o'qituvchi alifbe davridan boshlab ularga ko'chirib yozuvni izchillik bilan o'rgatib boradi. O'quvchilarda ko'chirib yozuv ko'nikmasini shakllantirishga oid asosiy qoidalarga quyidagilar kiradi:

1. Ko'chirib yozishdan oldin ko'chirib yozadiganingni yaxlit o'qib chiq.
2. Har bir gapdagi so'zlarni bo'g'inlarga ajrat va ichda bo'g'inlab ayt.
3. Ko'chirib yozganingni asliga solishtir va xatolaringni to'g'ri.

Ko'chirib yozuv uchun so'z, alohida gap va kichik matnlardan foydalaniladi. O'qituvchining qo'ygan maqsadiga bog'liq holda ko'chirib yozishdan oldin unga tayyorgarlik ko'riladi; bunda imlosi qiyin so'zlarni izohlab o'qish, so'zning nima uchun shunday yozilishini asoslash, o'rganilgan qoida asosida yoziladigan so'zlarni aniqlash kabi mashqlardan foydalaniladi.

Tilga oid tushunchalarni shakllantirish jarayoni shartli ravishda to'rt bosqichga bo'linadi:

Birinchi bosqich — tushunchaning muhim belgilarini ajratish maqsadida til materialini tahlil qilish. Bu bosqichda ma'lum so'z va gaplarning leksik ma'nosidan kelib chiqib mavhumlashtirish amalga oshiriladi va shu til hodisasi, til kategoriyasi uchun umumiy hisoblangani ajratiladi. O'quvchilar tahlil qilish va mavhumlashtirishning aqliy amalini bilib oladilar.

Ikkinchi bosqich — tushunchaning belgilarini umumlashtirish ular orasidagi bog'lanishni aniqlash (tushunchalarning ichki bog'lanishini aniqlash), atamani berish. O'quvchilar taqqoslash va tarkib amalini bilib oladilar.

Uchinchi bosqich — tushuncha ta'rifini ifodalashni tushunish, belgilar mohiyatini va ular orasidagi bog'lanishni aniqlash.

To'rtinchi bosqich — yangi til materiali asosida o'rganilayotgan tushunchani aniqlashtirish. Bilimni tajribaga tatbiq etiladigan mashqlar ishlash. O'rganilayotgan tushunchaning ilgari o'zlashtirilgan tushunchalar bilan bog'lanishini aniqlash. Ko'rsatilgan bosqichlarda .

1-mashq. Berilgan so'zlarning leksik ma'nosini aytib bering.

Olma, sabzi, sholgom

Avtomobil daraxtlar, choynakning

Yashil o'simlik, qizil olma, kitob.

Xulosa, tushunchani shakllantirishda xatoning oldini olish uchun ta'lim berish jarayonida qator metodik talablarga rioya qilinadi. Tushunchani o'zlashtirish ustida ishlash jarayoni o'ziga xos murakkab jarayon hisoblanadi, shuning uchun o'quvchilarga so'zning leksik ma'nosini o'rgatishda izchillikka amal qilish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Siddiqova Sh "Badiiy matnni shakllantiruvchi sintaktik vositalar" Boshlang'ich ta'limning dolzarb masalalari: muammo va yechimlar (an'anaviy) mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy MATERIALLARI Jizzax 2020.
2. K.Qosimova."Ona tili o'qitish metodikasi "Toshkent;2019.
3. www.ziyo. net.